

Fig. 1. Ledøje. Ydre, set fra Nordøst.

LEDØJE KIRKE

SMØRUM HERRED

Kirken var i hvert Fald i den senere katolske Tid Anneks til Smørum, men efter Reformationen blev Forholdet det omvendte¹. Den maa være bygget som Gaardkirke for en Herreborg, der maa have ligget tæt Vest for Kirken². Formodentlig var det næsten hele Ledøje By, som Ridderen Oluf Tagesen af Slægten Saltensee købte 1282, og hans Sønnens Sønnensøn Hr. Henrik Jensen stiftede i 1390'erne med o. Halvdelen af Byen et Præbende i Roskilde Domkirke³. Senere besad Roskildebispen Patronatsretten og henlagde 1522 saavel Smørum Kirke som dens Anneks Ledøje til Oprettelse af et nyt Præbende ved Københavns Kapitel, hvis Indehaver skulde forelæse ved Universitetet⁴. Fundatsen 1539 nævner begge Kirker blandt det ældre Universitetsgods, der skulde forblive under den nye Højskole⁴, mens Tienden en Overgang blev oppebaaret til Københavns Slot⁵. Skønt Kaldsretten udøvedes af Konsistorium, synes enkelte Pro-

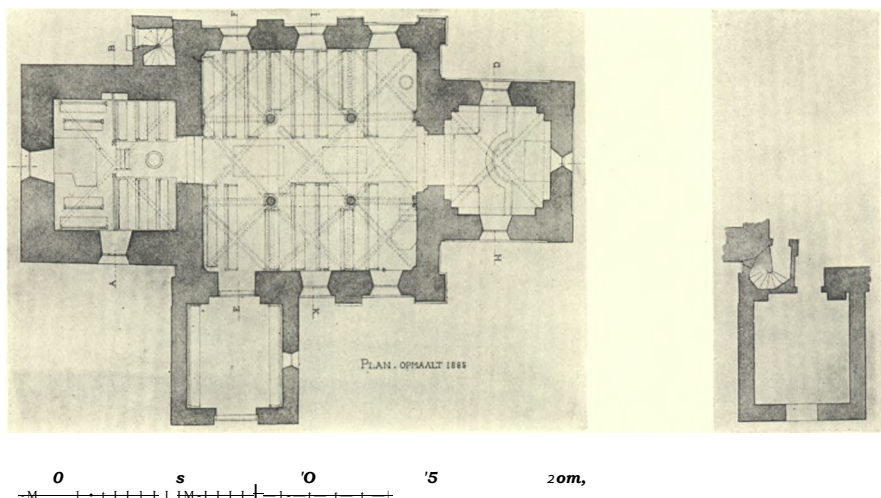

Fig. 2a-b. Ledøje. Planer 1:300. Før Restaureringen. 2 a. Underkirken. 2 b. Trappens Udmunding i Overkirken. Maalt af H. B. Storck 1885.

fessorer at have været nærmere knyttet til Kirkerne⁶, saaledes bl. a. Herman Nielsen, hvis Navn findes paa det gamle Alterbord, og Johs. Jensen Bircherod, hvis Navn staar paa Oblatæskan. Kirken forblev under Universitetet, indtil den overgik til Selveje 1. Oktober 1934.

Ifølge *Sagnet* skal der efter Reformationen ved Nattetide være holdt katolsk Gudstjeneste i Overkirken⁷, og Kirkens Kalk skal stamme fra de underjordiske i »Stuehøj«⁸.

Kirken ligger i den vestre Udkant af Byen, nær Randen af en Bakkeknude, hvis højeste Punkt hæver sig lidt længere mod Nordvest; i Øst og i Syd er der ret stærkt Fald fra Bygningen ned til den nærmeste Bebyggelse. Den uregelmæssige Kirkegaard, om hvilken Biskop Mynster 1837 bemærker, at den »ligger ganske vild«, men nu skal udvides⁹, har mod Syd Rester af ældre Kløvstensmur, i hvis Vestende der er en Trælaage mellem hvidtede Murstenspiller. I Vest, og delvis ogsaa i Øst, hegnes den af ny-gotisk Munkestensmur, hvori to Portaler med fladbuede Aabninger for gaaende og kørende.

Bygningens Placering paa Kirkegaarden er paafaldende skæv, men ikke tilfældig. Den vestre Hegnsmur staar ganske nær Taarnet, og før dettes Tilkomst har der kun været godt 8 m fra Kirkens Vestgavl og til Skellet. Matrikelkort fra 1781¹⁰ og 1808 (Fig. 25) viser, at dette Forhold er gammelt, og at der her, lige op ad Kirkegaardsmuren, laa en stor Gaard, »Brydegaarden«, der maa have afløst det middelalderlige Herresæde, men af hvilken nu en Del, blandt andet Østlængen, er nedbrudt. Selv om det af Bygningen fremgaar, at Herregaard og Kirke ikke kan have været direkte sammenbyggede, saa har de dog været intimt knyttede til hinanden, idet der er Vidnesbyrd om, at en dækket Gang har ført over til Kirken (sml. Tagspor, S. 578).

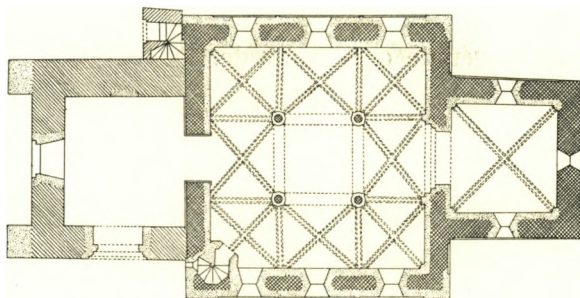

Fig. 3. Ledøje. Plan 1:300. Nuværende Tilstand. Maalt af S. Albinus 1926.

Bygningen bestaar af romansk Kor og Skib fra o. 1225, begge to Stokværk høje, og sengotisk, 1887 forhøjet Vesttaarn. Orienteringen har ganske svag sydlig Afvigelse.

Den lille Kirke, der er et af vore mærkeligste middelalderlige Arkitekturminder, røber tydeligt i hele sin Udformning, at den oprindelig er rejst som Privatkapel for en Stormand. Den centraliserende, kvadratiske Plan og den ejendommelige Opbygning i to næsten ens Etager, der vel staar i Forbindelse med hinanden, men alligevel hver for sig udgør en komplet Kirke med særligt Alterrum, er i denne Form helt enestaaende hos os og sjælden uden for vore Grænser. Typen er mellemeuropæisk, saa godt som udelukkende repræsenteret inden for det middelalderlige tyske Kejserriges Omraade, hvor der findes flere Dobbeltkapeller af forskellig Form. Nært svarende til Ledøje og velbevarede er Godehard-Kapellet ved Domkirken i Mainz, Kapellet paa Kejserborgen i Nürnberg og Kapellerne i Borgene Landsberg og Eger, alle med kvadratisk Skib, fire Søjler saavel i Over- som i Underkirken og med Todelingen udstrakt til Koret, og alle ældre end Ledøje, idet Mainz senest er fra 1137, de øvrige tre fra o. 1200¹¹. Udgravninger har endvidere afsløret, at der allerede 1038 føjedes et kvadratisk Dobbeltkapel til Kejser-Palatiet i Goslar¹². Men selv om Ledøje afgjort maa ses i Sammenhæng med disse tyske Bygninger, forbliver det direkte Forbillede alligevel ukendt. Underkirkens Søjlekapitæler og Baser, der utvivlsomt er importeret fra den Del af de gamle Nederlande, som nu udgør Belgien, tyder paa Forbindelse med Egnene omkring Rhinens nedre Løb, og den Tanke ligger derfor nær, at man netop her skal søge det romanske Dobbeltkapel, der har inspireret Ledøje Kirkes Bygmester.

Kirkens nuværende Udseende beherskes helt af en stor Istandsættelse 1887—88 (Arkitekt: H. B. Storck), der vel i det store og hele paa tiltalende Vis har genskabt det oprindelige Interiørs sjældne Dobbeltform, men som

skæmmes af den egenmægtige Maade, hvorpaa flere dominerende ydre Detailler er blevet omredigerede og forringede.

Kor og Skib, der er næsten nøjagtigt afsat som et mindre og et større Kva-

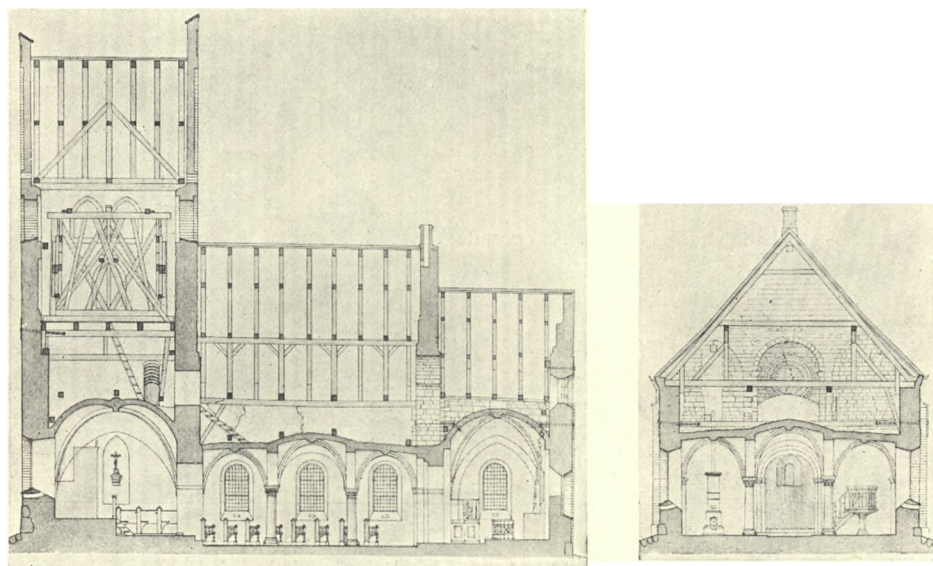

Fig. 4-5. Ledøje. Længdesnit og Tværsnit. 1:300. Før Restaureringen.
Maalt af H. B. Storck 1885.

drat, med henholdsvis o. 4,25 og 8,50 m indvendig Sidelængde, altsaa i Forholdet 1:2, er hovedsagelig af røde *Munkesten*, hvis Format er kort og tykt (o. 26x11—11,5x9—9,5 cm, 10 Skifter = o. 110 cm). Forbandtet er i Almindelighed regelmæssigt Munkeskifte, men har hist og her Tendens til polsk Skiftegang¹³. I Korgavlen er der i Gesimshøjde bevaret Rester af tre tynde *Kridtstensbaand*, og flere lignende saas før Restaureringen afstribte den til Taggavl omdannede Østmur af den nedskaarne Overkirke. *Kridtkvadre* var desuden i stor Udstrækning anvendt i det Indre, hvor flere Vægge helt var af dette Materiale. Om nogen gennemført Udføring med Kridt — som nu — var der dog ikke Tale, idet Skibet ogsaa her hovedsagelig var af Munkesten. Den oprindelige Fugebehandling er intet Steds bevaret; at dømme efter en Prøve i Nationalmuseet var de gullige Fuger kantskaarne og glittede paa romansk Maner.

Oprindelige Murflader er nu saa godt som kun bevaret i *Koret*, der hviler paa en 46 cm høj, skraakantet, eller i hvert Fald kun svagt hulet Sokkel af Granitkvadre. Samme Fremspring for Murfladerne har Korbygningens Lisenner, der rejser sig fra den med dem bindige Sokkel, og af hvilke de østre er

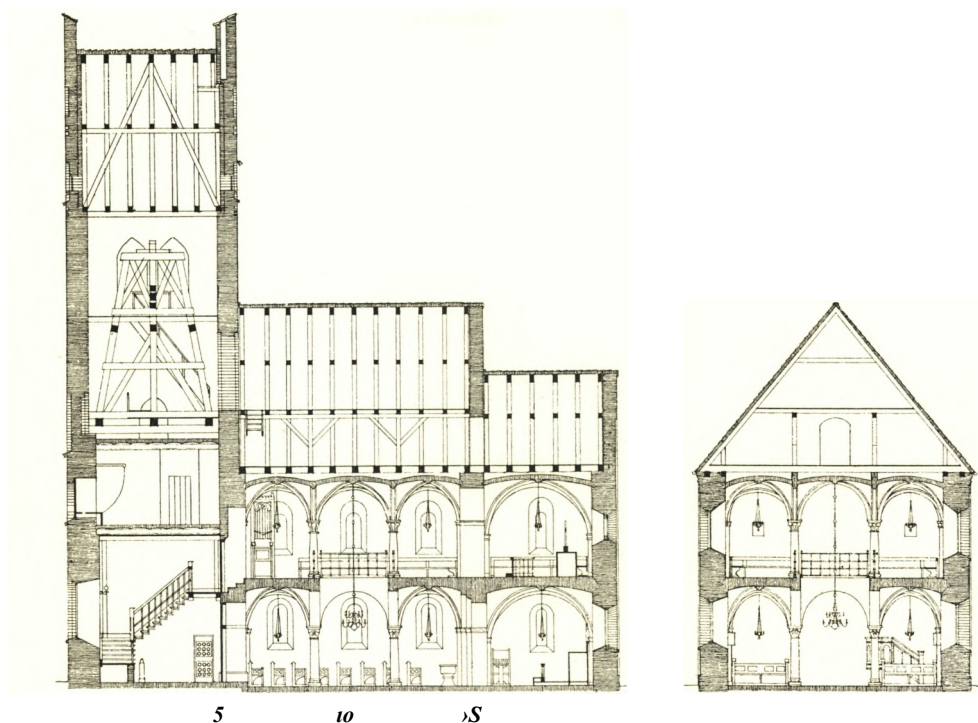

Fig. 6-7. Ledøje. Længdesnit og Tværsnit. 1:300. Nuværende Tilstand.
Maalt 1926 af S. Albinus.

meterbrede og omfatter Hjørnerne, mens de vinkelbrudte vestre Lisener, som griber om paa Skibets Østmur, kun er 12 cm brede. Murfelterne mellem Lisenerne afsluttes nu med Rundbuefriser, under Flankemurenes Profilgesimser med krydsende Buer, i Østgavlen trapeagtigt stigende parallelt med Taglinierne. Hele denne Rigdom stammer dog fra Restaureringen og er frit komponeret uden egentligt Grundlag, idet betydelige Dele af øverste Kor- etage helt var forsvundne (Fig. 9). Af Langmurene manglede den den øverste Halvpart, og svarende hertil var Østgavlen skaaret ned og stod med lavere Taglinier, der havde borttaget Lisénaflutningerne og kun omkring Gavlmidten havde levnet en kort Stump af det Savskifte mellem Kridtstensbaand, som nu atter markerer Tagfodshøjden. Lisenernes Tilstedeværelse gør det vel muligt, men ikke givet, at Kirken ogsaa oprindeligt har haft Rundbuefriser, og for en simplere Udførelse taler for det første, at ingen af de ved Restaureringen fundne Formsten kan henføres til en saadan Frise, for det andet, at det ingenlunde er sjældent, at romanske Teglstensbygninger fra denne Periode nøjes med lige Afslutninger over Felterne mellem Lisenerne (sml. Vor Frue i Roskilde, Sideskibe S. 70).

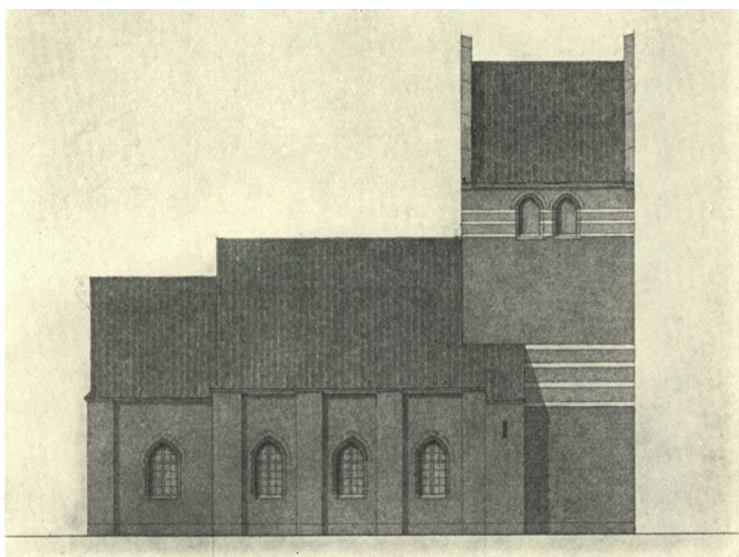

Fig. 8. Ledøje. Nordfaçade. 1:300. Maalt af Hoffmann 1862.

Lavt i Østmuren er Underkirkens eneste bevarede Vindue blevet genaabnet ved Restaureringen. Det er af almindelig romansk Form, 178x78 cm i ydre Murflugt, og let omdannet i Lysningen, der nu ikke mere har Glasfals. Overkorets lodret herover siddende, ligeledes oprindelige Østvindue er fornemmere udstyret, cirkelrundt, smiget og med Firpas-Lysning. I begge Vinduer kantes de Halvstens Stik af krumhugne Løbere. Af Flankemurenes Vinduer er Underkorets moderne, kopierede efter Østvinduet, Overkorets maaske delvis gamle, idet de nederste 5—6 Skifter af de oprindelige Vinduer gen fandtes ved Restaureringen (Br. o. 82 cm).

Istandsættelsen har fareet særlig haardt frem mod *Skibet*, af hvis Murflader kun mindre Partier nederst i Gavlmurene staar med de gamle Sten. Langsiderne dækkes af en moderne Skal af Munkesten, saa at Murtykkelsen nu er en halv Sten større end før Restaureringen, og disse Blændmure har en ganske fladt holdt, linealromansk Dekoration, hvis Motiver dels er positivt forkerte, dels valgt efter Forbilleder uden for sjællandsk Kunstmraade. Mellem flade Hjørnelisener, svarende til de gamle paa Koret, er hver af Façaderne delt i tre Fag, hvoraf det midterste indrammes af spinkle, kun o. 15 cm brede, halvrunde Stave med terningformede Baser og Kapitæler. Felterne, der omfatter saavel Underkirkens ombyggede som den genfremstillede Overkirkes Vinduer, afsluttes foroven med en Frise af krydsende Rund-

Fig. 9. Ledøje. Ydre, set fra Sydøst umiddelbart før Restaureringen 1887-88.

buer, svarende til Korets, og under Tagskægget er der et Savskifte, kronet af en Profilgesims.

Inden Restaureringen opdeltes hver Langmur af fire kraftige, 106—120 cm brede, lisénagtige *†Støttepiller*, der sprang en hel Sten frem for Murfladerne (Fig. 2 a og 9). Den skraakantede, oprindelige Granitsokkel, som nu er flyttet 13 cm frem, havde samme Højde og Fremspring som Korsokkelen og var ført rundt om Østpillernes Sider. Andre Steder havde den kun Fremspring under Pilleforsiderne, og under den næstvestligste Pille paa Nordsiden og under de vestre Hjørnepiller var den bindig med Murværket, men her viste Istandsættelsen, at Sokkelstenene var vendt paa Hovedet, med Skraakanten dækket af Jorden. Disse Uregelmæssigheder har dog ingen Betydning for Støttepillernes Datering; ifølge faglige Udtalelser¹⁴ og et Fotografi fra Tiden umiddelbart før Restaureringen (Fig. 9) var Pillerne muret i Forbandt med de gamle Murflader, og det samme er endnu Tilfældet med Resterne af den nordvestre Hjørnepille, der er synlig inde i Taarntrapperummet. Pillefremspringet, her kun Halvstens, er muret af samme Slags Sten som og i regel-

mæssigt Forbandt med Vestgavlen, hvis nederste Parti staar urørt bag Trappehus og Taarn. Endnu 1862 naaede Støttepillerne helt op til Tagskægget, der

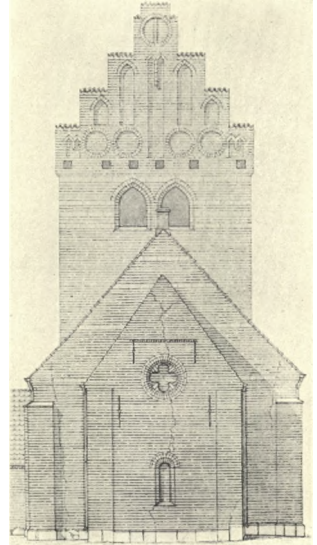
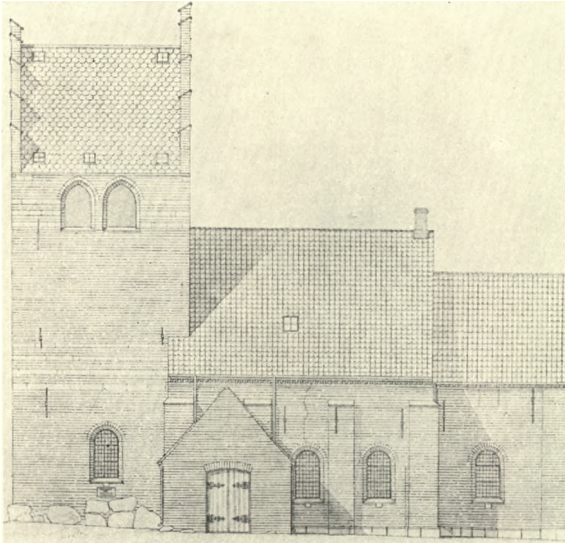

Fig. 10-11. Ledøje. Syd- og Østfaçade. 1:300. Før Restaureringen.
Maalt af H. B. Storck 1885.

ved den senmiddelalderlige Nedskæring af Bygningen var kommet til at ligge omtrent midtvejs i Overkirken (Bygningsbeskrivelse 1862, Opmaalinger Fig. 8). Ved en Reparation 1864 blev de afkortet henved en Meter, men endnu ved den sidste Restaurerings Begyndelse var de bevaret o. 1,35 m over Underkirkens Mure. Hvad Murkronen angik, var der ganske vist ingen direkte Spor at gaa efter, men Lisén-Pillernes stærke Fremspring gør det paa Forhaand mindre sandsynligt, at de mellemliggende Felter kan have haft Buefriser. Man ser da ogsaa, at dette Motiv vel har været planlagt, men tidligt er blevet opgivet. Beviset herfor var indtil Restaureringen bevaret i Form af to svagt fremspringende, kun 14 cm brede Retkant-Led, eet mod Nord og eet mod Syd, i Vinklerne mellem Østhjørnernes Lisén-Piller og de tilstødende Murflader. Leddene, til hvilke der findes Paralleller i romansk Teglstensarkitektur, hvor de benyttes som Udspring for Rundbuefriser, standsede imidlertid brat i 22 à 23 Skifters Højde og var helt udeladt ved de øvrige Piller. De paatænkte Buefriser maa saaledes ret tidligt være strøget af Byggeprogrammet, i hvert Fald hvad Skibet angaar, og dette gælder sikkert ogsaa dets Østmur. Korets smalle, brudte Vestlisener naar, som før nævnt, om paa Skibets østre Gavlmur, hvor de nu i Gesimshøjde danner Udgangspunkter for korte Buefriser

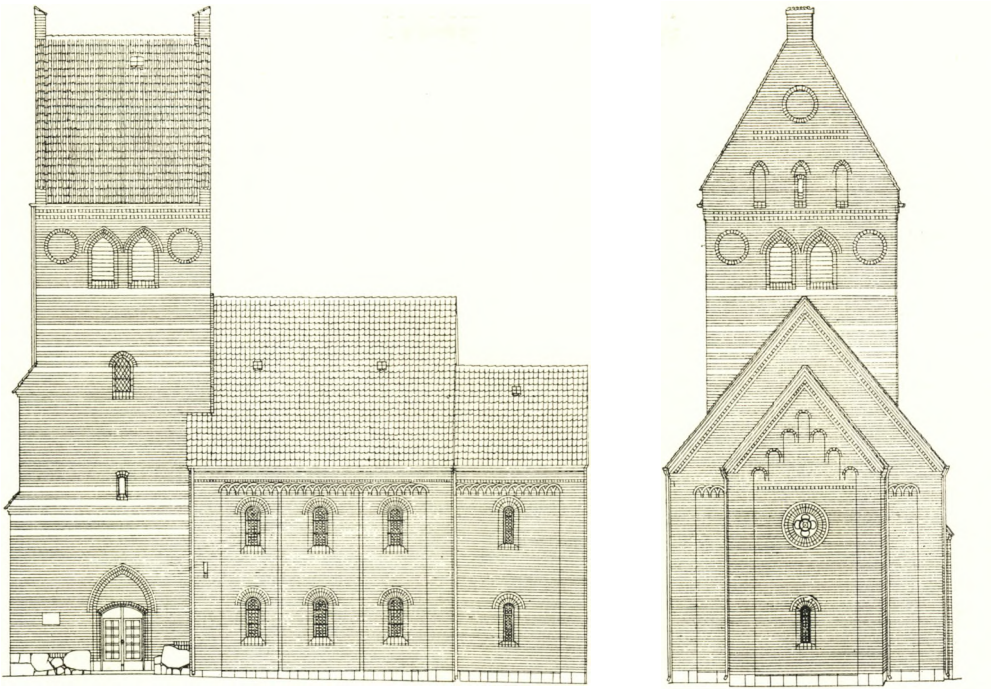

Fig. 12-13. Ledøje. Syd- og Østfaçade. 1:300. Nuværende Tilstand.
Maalt af S. Albinus 1926.

over til Skibets nye Hjørnelisener, en Anvendelse af Motivet, der vistnok er helt ukendt i dansk romansk Arkitektur¹⁵. De brudte Lisener var ganske vist bevaret i samme Højde som Koret, men der manglede korresponderende Led op ad Skibets gamle Hjørnepiller, hvilket Problem Storck har klaret ved at omdanne de sidste til flade Hjørnelisener i Smag med Korets. Ifølge Henry Petersen var der en svag Profilerings paa det underste af de Kridtstensbaand, som indtil Restaureringen saas højere oppe i Skibets Østgavl, og da Baandet saavel mod Nord som mod Syd standsede lige over de mod Koret vendende Kanter af Hjørnepillerne, har det muligvis repræsenteret den oprindelige Afslutning paa de smalle Fag i Skibets Østmur. Felterne mellem Langsidernes Lisén-Piller kan dog næppe have været afsluttede paa denne Maade. Det mest sandsynlige er vistnok, at Pillerne slet og ret har været behandlet som Støttepiller, uden Forbindelse med Gesims og Tagskæg; som et — mindre rimeligt — Alternativ kan egentlig kun anføres, at Felterne kan have været udformet som store Rundbuenicher, omfattende Vinduerne.

Skibet har nu seks Vinduer i hver Langside, fordelt med tre i hvert Stokværk, alle stammende fra Restaureringen og bredere end de oprindelige. Underkirkens Vinduer var ganske vist omdannet allerede i Middelalderen, men ved Istandsættelsen fandtes de nederste Partier af Overkirkens tre gamle

Nordvinduer bevaret i et enkelt Skiftes Højde. Vinduesbredden var kun o. 73 cm i ydre Murflugt, og Lysningerne, hvis Vidde var o. 32 cm, havde Glasfals af højkantstillede Sten¹⁶.

Indgangsforholdene var ualmindelige. Indtil 1864 havde Skibet i det vestligste Fag paa Sydsiden en o. 97 cm bred Dør (Fig. 2 a), hvis oprindelige Bueform og øvrige Detailler vel er ukendt, men som var saa intimt sammenbygget med den dengang endnu bevarede gamle Vindeltrappe op til Overkirken, at den synes at have været oprindelig. Dørstedet maa i hvert Fald have været gammelt, thi der er aldrig fundet Spor af nogen Norddør og den nedenfor nævnte, portalagtige Arkade i Vestgavlen har ført ud til en Forbindelsesbygning og har ikke været for Sognets Beboere, men forbeholdt Herremanden og Gaardens Folk.

I det *Indre* af *Underkirken* er Korhvelvet rekonstrueret paa Grundlag af sikre Spor, fundne ved Restaureringen. Dets trekløverformede Ribber løber i Hjørnerne af paa Kvartsøjler af Kridt med simple Kapitæl-Led, hvis Profil, stor Hulkant over Rundstav, gaar igen i Korbuekragbaandene og paa Skibets Hvælvingspillen og Gjordbuekonsoller. Hvælvkapperne er indbygget i Korbæggene, hvis Kridtkvaderbeklædning næsten overalt er fornyet, kun Østvæggen, fra o. 145 cm over Gulvet og op til Skjoldbuelinien, og Østvindues Inderparti, staar med de oprindelige Sten. Kvadrene er ordnet i jævne Skifter af varierende Højde, Fugerne er temmelig brede. Helt fornyet, paa nær en enkelt Profilsten i nordre Kragbaand og tre Stiksten derover, er ogsaa den af Kridtsten murede Korbue, der mod Vest har tre False, hvoraf de to inderste omgiver et rundet Led; den vestre Fals danner Overgangen til to flankerende, retkantede Halvstens Hvælvingspillen paa Skibets Østvæg, som har Kragbaand fælles med Korbuen.

I Underkirkens Skib er hver Sten i Væggene fornyet; oprindelige er nu kun Hvælvene og de fire Søjler, som bærer dem (sml. Fig. 15). Før Restaureringen var alene Østvæggen klædt med Kridt, men de øvrige tre Vægge, der var af Munkesten, er ligeledes blevet skalhuggede og beklædt med regelmæssigt tildannede Kridtkvadere.

Søjlerne, der er meget nøjagtigt opstillet, saa de omslutter et Kvadrat med en Sidelængde paa 3,20 m, regnet fra Søjlemidte til Søjlemidte, hvorved der herfra og til Væggene bliver udskilt en smallere Omgang paa 2,65 m, er af uensartet Materiale¹⁷. Som Baser og Kapitæler er anvendt meget smukke, virtuost hugne Importstykker af sort, belgisk Kalksten (fra Dinant?), mens Skafterne er danske, de tre af graablaa, rødflammet Granit, det fjerde (nordøstre) af en lyst sandstensgul Stenart (Gnejs?). De fremmede Søjledeles efter Middelalderforhold mesterlige Udførelse viser sig ogsaa deri, at deres Maal næsten er ens. Kapitælhøjden er ret nøje 42 cm, Dækplade-Bredden, maalt

i Platten, 58 cm, og de 25—26 cm høje Basers Fodplader er omtrent paa Millimeter 47 cm i Firkant. De hjemlige Skafter spidser svagt opad, o. 34 cm tykke lige over Basen, smaa 3 cm tyndere under Kapitælet, og omtrent lige lange (158—60 cm). Den samlede Søjlehøjde er ret ensartet, men Fundamenterne holder ikke Niveau. Baserne har attisk Profil, hvis nederste og største Rundled, der rager ud over Fodpladen, har elegante Hjørneblade af vekslende Form, ens paa de to søndre Baser (Fig. 16) og paa den nordvestre, hvor Bladet dog er skarprygget, ikke hulet, men afvigende udformet paa den nordøstre, hvor deres om trebladede Palmetter mindende Spidser er knækket tilbage mod Basens nederste Led (Fig. 17). Kapitælerne har alle skarptsnoet Halsring og karnisprofileret Abakus. Siderne dækkes af elegante Bladdekorationer, som er ens paa de tre Kapitæler (Fig. 18). Det afvigende, nordvestre Kapitæl (Fig. 19) har paa Hjørnerne Løvemasker, der i Flaben holder de yderste Bladspidser af en Midtpalmet. Denne dannes af to symmetrisk fra hinanden bøjede Blade, sammenholdt paa Midten af et perlelagt Baand, en Videreudvikling af et ældre romansk Motiv, der herhjemme er repræsenteret paa Terningkapitæler i Ribe og Viborg Domkirker.

Mellem Søjler og Vægge er der spændt otte smaa Krydshvælv, hvis rundbuede Ribber og let tilspidsede Gjordbuer er muret af trekloverprofilerede Sten. Ribberne løber i de fire Hjørner ned paa Kvartssøjler, svarende til dem i Koret, men samles ellers, tillige med Gjordbuerne, paa profilerede Vægkonsoller; de nu glatpudsede Kapper, hvis Isselinier er omtrent vandrette, forsvinder i Væggene uden særlig Markering. Midtfaget mellem Søjlerne staar nu atter aabent og sammenknytter Rummet med Overkirken.

Opgangen til Overkirken har altid været i Sydøsthjørnet (Planen Fig. 2 b og Fig. 3), hvor den underste Part af den oprindelige Vindeltrappe var bevaret endnu i 1862. Trappehuset sprang dengang frem i Underkirken som en retkantet Murpille og var paa Grund af den indskrænkede Plads bygget sammen med Syddøren. For at kunne lukke Dørfløjen op havde man i Trappefremspringets Østside maattet udspare en 14 cm dyb Niche, hvis Bredde nøjagtig svarede til Dørens Indermaal. Mod Nord var der en smal, rundbuet Indgang til Trappeløbet, som var højresnoet om en o. 24 cm tyk, rund Spindel og overdækket med stigende Fladbuestik.

Trappeskakten, der synes at have været uregelmæssigt ottekantet, havde mod Vest en lille, smiget Lyssprække, som udvendig var anbragt tæt op ad Hjørnepillen. 1864 blev Fremspringet hugget bort

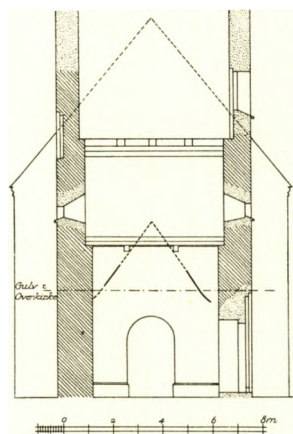

Fig. 14. Ledøje. Skibets Vestgavl med Tagspor. 1:300. Maalt af El. M. 1945.

og det nederste af Skakten tilmuret. Storck har rekonstrueret Trappen temmelig frit paa Grundlag af de fundne Spor og med Støtte af en Opmaaling, han selv havde udført i 1885 (Fig. 2 b). Fremspringet danner nu de tre Sider af en Ottekant, og Spindelen er kun Halvstens.

Overkirken, der er kyndigt og smukt rekonstrueret, svarer i Plan, Opbygning og Maalforhold ret nøje til Underkirken. Mindst har Restaureringen tilføjet i Koret, hvis kridtklædte Østvæg med det rige Firpasvindue staar fuldt bevaret og omtrent urørt. Af Langvæggene er kun den øverste Halvdel ny, og ogsaa her er de oprindelige Kridtkvadre skaanet. Hvælvet, der svarer til den nederste Korhvelving, er moderne; den simple Korbue, som mangler False, men har profilerede Kragbaand (Fig. 5), er ret godt bevaret; Bueslaget er dog fornyet.

Skibets Hvælvingshøjde fremgik af den nogenlunde intakte Østvæg, i hvis Kridtkvadre man endnu kunde se de udsparede Hvælvingsafsæt, mens de Korbuen flankerende Piller, som her var halvrunde, stod bevaret i flere Kvaderskifters Højde. Langmurene, der var levnet indtil lidt under Gjordbuevederlagene, var muret af Munkesten, men er nu klædt med moderne Kridtkvadre i Lighed med de af Storck tilføjede Partier. Af Centralsøjlerne fandtes intet Spor, de nuværende er nye, tegnede i Smag med Underkirkens, Kapitælerne dog efter Forbilleder i dansk romansk Kunst. To af dem kopierer et Søjlehoved i Roskilde Domkirke¹⁸. De nye Hvælv, ialt ni, eftersom ogsaa Faget mellem Søjlerne her er overdækket, svarer nøje til Underkirkens og er som disse udsmykket med en kalkmalet Dekoration, udført 1892.

Af den *†Forbindelsesbygning*, som i den ældre Middelalder har ført over til Gaarden, er der endnu synlige Spor. Den rundbuede Arkade, der indtil Istandsættelsen gjorde Tjeneste som Taarnbue, men som nu er Underkirkens eneste Indgang, er oprindelig, hvilket bedst ses mod Vest, hvor dens lige gennemløbende Munkestenskarne er intakte og hviler paa gamle Hjørnesokkelsten. Vangerne, der i Vederlagshøjde har rundstavprofilerede Kragbaand af Tegl, har tilsyneladende aldrig haft Anslag for en Dørfløj, og den 185 cm brede Arkade er da ogsaa i sig selv for stor til, at den nogensinde kan have været en egentlig Portal. Der kan da næppe være Tvivl om, at den oprindelig har tjent som en altid aaben Forbindelse, ikke direkte til Gaardens Hovedbygning, men til en Mellembbygning, og af dennes Saddeltag ser man tydelige Spor højt i Taarnrummet paa Ydersiden af Overkirkens Gavlmur (Fig. 13). Den sidste brydes nu af en stor Indgang til Overkirken, til hvilken der er Opgang ad et moderne Trappeanlæg i Taarnrummet, men indtil Restaureringen var der her kun et lille skævtiddende, tydeligt nok senere brudt Hul, gennem hvilket man fra Taarnets Mellemstokværk kunde komme ind til den til Tagrum nedskaarne Overkirke. Tagsporet sidder forøvrigt ogsaa for lavt

Fig. 15. Ledøje. Indre, set mod Nordøst og mod Overkirken.

E. M. 1943

til, at der kan have været direkte Adgang til Overkirken via Mellembbygningen. Det øverste Kirkernm har saaledes kun været tilgængeligt ad Vindeltrappen i Sydøsthjørnet, hvilket viser, at Dobbeltkapellets Idé her er blevet forflygtiget, idet denne jo kræver, at der var direkte Adgang fra Herregaarden til »Herskabskirken« i øverste Etage. Aarsagen hertil har vel i første Række været den, at Ledøje-Herremanden paa gammel Vis boede i Stuen eller i et enetages Hus, og ikke, som sine udenlandske Standsfæller allerede dengang, i øvre Stokværk.

Ændringer og Tilføjelser. Opgivelsen af Overkirken synes at være sket sent i Middelalderen og staar sikkert i Forbindelse med Rejsningen af Taarnet. Af Kirkens Mure nedtoges saa meget, at deres Højde ikke overskred det for en almindelig Landsbykirke normale. Saavel det øvre som det nedre Korhælv blev bortbrudt og erstattedes med en højere spændt, simpel Krydshælvning (Fig. 4—7), hvilende paa Piller med Helstens Fals. Ribberne var muret af genanvendte, romanske Profilsten fra de ældre Hælv. I Skibet bevaredes Underkirkens Hælv, men Forbindelsesaabningen i Centralfaget lukkedes med en lille Krydshælvning, noget mere toppet end de oprindelige. Ogsaa her blev gamle Ribbesten anvendt. Endelig blev Korets Sydvindue og alle Vinduerne i Skibet udvidet; indtil Restaureringen 1864 var de spidsbuede, med False, men dog næppe helt intakte.

Taarnet, der nu indtager Forbindelsesbygningens Plads og vel er samtidigt med Nedskaeringen og Opgivelsen af Overkirken, synes rejst o. 1500. Materialet er Munkesten i Munkeskifte samt en Del Kridtkvadere, ordnet i højt-siddende Bælter og maaske stammende fra det nedbrudte romanske Murværk. Ved Genrejsningen af Overkirken fandt man det nødvendigt at give Taarnet en anelig Forhøjelse, og for at kunne bære denne er Vestsiden blevet forsynet med Støttepiller ved Hjørnerne. Taarnrummet, som inden Restau-

E. M. 1943

Fig. 16. Ledøje. Sydøstre Base i Underkirken (S. 577).

E. M. 1943

Fig. 17. Nordøstre Base i Underkirken (S. 577).

E. M. 1943

Fig. 18. Ledøje. Sydøstre Kapitæl i Under-kirken (S. 577).

E. M. 1943

Fig. 19. Ledøje. Nordvestre Kapitæl i Under-kirken (S. 577).

ringen var dækket af et simpelt Krydshvælv, havde et spidsbuet, falset Vindue mod Syd og mod Vest, der 1864 begge blev ændret i ny-romansk Stil. Det vestre er nu retableret, mens det søndre er slugt af en stor Fladbue-Dør, kronet af spidsbuet Spejl, en Følge af at Taarnrummet ved den Storckske Restaurering blev indrettet til Forhal. Hvælvet fjernedes og erstattedes med et højtliggende Loft, og der rejstes en Trappe med Munkestensunderbygning som Adgang til Overkirken. Som Følge af denne Forandring og paa Grund af Storcks Forhøjelse af Taarnet er den oprindelige Stokværksdeling blevet ændret, saa at der nu er to Mellemetager, hvoraf den øvre indbefatter det oprindelige Klokkestokværk. Det gamle Mellemstokværk, der var ubelyst, har oprindelig, dvs. før Trappehusets Tilkomst, været tilgængeligt ad en højt-siddende Dør i Nordmuren, muligvis Taarntrappens nuværende, ved Restaureringen stærkt ændrede Overdør. Klokkestokværket havde to Sæt spidsbuede, enkeltfalsede Glamhuller, nederst et enkelt til hver af de frie Sider, alle tre tilmurede, derover ialt otte, anbragt parvis mod hvert Verdenshjørne. Med Undtagelse af det delvis bevarede østre Glamhul-Par, der nu dækkes af Skibets Tag, og hvis nordre Aabning anvendes som Gennemgang til Skibets Tagrum, samt et Par af de underste, der staar som udvendige Nicher, er alle disse Muraabninger enten helt fjernede eller kun synlige indvendig. Det er derfor nu umuligt at afgøre, om det øverste Sæt Glamhuller stammede fra en middelalderlig Forhøjelse af Taarnet. Munkestensformatet¹⁹ i Indervæggene, der iøvrigt for en Del er af raa Kamp, synes ensartet, saa nogen større Tidsforskel kan der næppe have været. Taggavlene, der stod velbevarede indtil sidste Restaurering, var omtrent ens og af udpræget sengotisk Type med ret gennemført Etagedeling (Fig. 11), i Midtaksen dog brudt af en stor Højblænding, den i Vestgavlen med mønstermuret Bund.

Den moderne Forhøjelse af Taarnet andrager o. 4,90 m. Det nuværende Klokkestokværk har Glamhul-Par, i Antal og Form kopierende de gamle, men flankeret af Rundblændinger. De enkle, ens Taggavle er rene Nykompositioner: nederst tre lige høje Spidsbueblændinger mellem vandrette Savskifter, derover en Rundblænding. Den glatte Gavlkam krones af en Toptinde.

Det simple *Trappehus* paa Nordsiden, af Munkesten, er en sen Tilføjelse, men, som Skiftegangen viser, dog middelalderligt. Den fladbuede, falsede Underdør er anbragt i Vestsiden, Trappeskakten er kvadratisk, det med udragende Binderstik overdækkede Løb er højresnoet om rund Spindel.

Foran Syddøren stod der indtil sidste Restaurering et lavt, senmiddelalderligt *Vaabenhus* af Munkesten i Munkeskifte (Fig. 2a og 10). Den brede, fladbuede Syddør og det ny-romanske Østvindue stammede fra Istandsættelsen 1864, Taggavlen var glat.

Restaureringerne 1864 og 1887—88 er skildret i det foregaaende.

Kirkebygningen staar med blankt Murværk. De Fyrretræs Tagværker, der alle stammer fra sidste Restaurering, er hængt med Vingetegle.

INVENTAR

Alterborde. 1) I Overkirken staar Underkirkens tidligere Alterbord, med malet Aarstal 1616, men meget fornyet, baade i 1700'rne og ved Kirkens sidste Hovedistsættelse. Af det oprindelige er der kun lidt Rammeværk tilbage samt Fyldingen i en Dør i Sydsiden. Forsiden har tre Fyldinger adskilt af nye, glatte Pilastre og Nordsiden en til Sydsiden svarende Laage. I Sydsidens Fylding læses en latinsk Indskrift med hvidmalede Versaler: »Rektor og Professorer i København, Kirkens Patroner, har ladet Alter og Prædikestol gøre under Forsorg af Magister Herman Nielsen (Nicolai), Professor i Hebraisk, og Pastor Otto Hansen (Iohannis) i Aaret 1616«²⁰. I Forsiden er indsat Fyldinger med barokke Apostelmalerier af Andreas (med Kors), Jacob major (med Ibskal, Stav og Sværd), Johannes (med Kalk og Font) og i Nordsiden Simon (med Sav). Malerierne stammer formodentlig fra et Pulpitur. — Som *Alterprydelse* tjener et 1852 anskaffet Bronzekrucifiks efter Jerichaus Model (Rgsk.).

2) I Underkirken, fra 1891 (Rgsk.), af Eg, med Bagklædning af Fyr. — Som *Alterprydelse* anvendes et samtidigt Krucifiks paa høj Sokkel.

1890 bevilgedes Penge til et nyt Alter af Majolika, udført hos Kähler i Næstved, efter Tegning af Storck. Det kom dog aldrig til Udførelse.

Alterklæde, ældre, af rød lilla Fløjl, uden Prydelser, hænger for Bordet i

E. M. 1943

Fig. 20. Ledøje. Alterkalk (S. 583).

E. M. 1943

Fig. 21. Ledøje. Sygekalk 1640 (ell. 49) (S. 584).

Overkirken. 1733 var der »et gammelt, rødt †Fløjlsforhæng«; 1781 anskaffedes et nyt af sort Fløjl med Sølvsnore (Rgsk.).

Den tidligere *Altertavle*, anskaffet 1837 (Synsprotokol), var et Maleri, Kristus paa Korset, Kopi efter Rubens ved C. A. Jensen, i samtidig ny-gotisk Egetræsramme med Statuetter af Peter, Johannes, Matthæus og Paulus, efter Tegning af Bindsbøll (sml. Hvidovre S. 323). Maleriet hænger nu i Underkirkens Skib.

Før denne havde Kirken en †*Renaissancetavle*, der bar Aarstallet 1613; den blev »nedbrudt« 1832, kom i Privateje og blev atter samlet af Ejeren 1848 »og har tilegnet samme til mit Gravminde«²¹. Det reliefskaarne Storfelt (Fig. 23) var imidlertid 1837 blevet skænket til Nationalmuseet af Universitetet; det maaler 115 x 80 cm og fremstiller Scener fra Lidelseshistorien. Ved Siden og under den korsfæstede, hvis Blod opsamles i Kalke af svævende Engle, ses Gethsemane, Kristus for Pilatus, Hudstrygningen, Korsdragningen og Gravlæggelsen. Den sidste Scene har haft samme Forlæg som Gravlæggelsen paa Prædikestolen i Køge S. Nicolai (S. 209 Fig. 34); men de to Arbejder er ikke fra samme Værksted. Oprindelig Staffering som Alabast med forgyldte Enkeltheder.

Altersølv. Kalk (Fig. 20) fra 1575—1600, 18 cm høj, med sekstunget Fod paa fornyet, svær Fodplade af samme Form. Standkanten, der skraaner udad

forneden, har foroven to spinkle Rundstave og nederst en sværere Vulst, der maaske hidrører fra Fornyelsen af Fodpladen. Paa en af Fodtungerne er fastgjort et Krucifiks fra 1890 (Rgsk.). Under det sekskantede Skaft krager en glat, ligeledes sekskantet Krave ud. Den smukke, spidsovale Knop er midtdelt af et Baand med to og to tætsiddende Rundstave og paa Over- og Undersiden ciseleret med en Bort af Renaissance-Kartoucheskjolde. Paa de frempringende Rudebosser er ciseleret: IHESUS. Det lave Bæger er fornyet, men vistnok i oprindelig Form. Ifølge et Sagn skal Kalken være taget fra Højfolket²². Under Foden er ridset: »40 lot 1 q, ver lot 1 Daler«. I Regnskabet 1733 hedder det, at Ledøjes og Smørums Kalke er ombyttet, fordi Ledøjes Kalk var større end Smørums. *Diske*. 1) Ældre, med graveret Cirkelkors. 2) 1875, stemplet med Københavns Byvaaben og P. Hertz. *Vinkande* 1862, med Trekløverbuer og Dyrehovedtud samt graveret: »Til Ledøe Kirke fra Universitetet 1862«. Samme Stempler som foregaaende. *Oblatæske* 1772, trind, med tværriflet Bort paa Laaget samt Georgskors i Bladkrans og graveret Kursiv: »Iohannes lensøn Bircherod, Karen Margrethe Hansdaatter Hemmer, Anno 1712«; stemplet med Københavns Byvaaben og Mestermærke 1711 for Hendrik Reiniche (Olrik 201).

Sygekalk (Fig. 21), med graveret Aarstal 1640 (eller 49). Under Standkanten, der har den almindelige Renaissanceprofil med to og to spinkle Rundstave, springer en stor, buet Fodplade frem. Paa den sekstungede Fod læses graverede Versaler: »Usui ecclesiarum Smørum et Ledøe 1640 (ell. 49)« (»til Brug for Kirkerne i S. og L.«). Det indknebne, sekskantede Skaft er profileret med gnidrede Rundstave. Knoppen er svær med kraftigt opdrevne Bægerblade, hvorimellem skraverede Ruder med: IHESUS. Nyere, svært Bæger. Tilhørende Vinflaske og Oblatskruegemme fra o. 1750 med Mestermærke for Jens Christensen, København (Olrik 228). *Disk*, vistnok samtidig med Kalken, med graveret Cirkelkors.

Alterstager (Fig. 22), sengotiske, fra 1550—75, bomærkesignerede, 45 cm høje, med Cylinderskaft, hvorom tre Skafringe med gnidrede Profiler, Midtringen størst. Det runelignende Støerbomærke er det samme som bl. a. paa Stagerne i S. Jørgensbjerg (S. 108).

•*Messehagler*. 1) Af rødt Fløj, kantet med Guldgalloner og med Guldniplingskors paa Rygstykket, nævnt 1733 som gammel. 2) Anskaffet 1781, af sort Fløj med Sølvsnore (Rgsk.).

Alterbibel, Christian 4.s 1633, i samtidigt Bind og med ciselerede Messingspænder og -beslag samt indtrykket: »LEDØE KIRCKE 1635«.

Font (Fig. 24), romansk, af Granit, Roskildetype. Mundingsprofilen om Kummen, der maaler 65 cm i Tvm., er en Tovstav. Endnu 1805 stod Fonten i Taarnrummet over den Eisenberg'ske Begravelse (Synsprotokol).

Daabsfad af sydtysk Arbejde fra o. 1550, med Bebudelsen i Bunden, omgivet af Majuskelring og Hjort-og-Hund-Frise, der gentages paa Randen.

Prædikestol (sml. Fig. 15) i Høj-Renaissance fra 1581, hidført fra Skørring Kirke (Sønderhald Hrd. Randers A.)²³. De fire Fag har Portalfelter med riflede Pilastre og Profilkapitæler samt i Bueslaget en Akantusbladække og i Buevinklerne fyldige Akantustreblade.

Paa Hjørnerne vinkelbøjede Fyldingslisener.

I Frisefelterne relief-skaarne Renaissanceversaler: »Hvis Gud er med os, hvem kan da være mod os. Rom 8. Aar 1581«, paa Latin.

Moderne Opgang og Fod; moderne Staffering.

Den tidligere *Prædikestol*, der nu ligger paa Loftet, stod paa en gammel Stenpille (Rgsk.); den er uanselig, af Fyr, med rundbuede Fyldinger og Hjørnesøjler samt Himmel af Fyr;

den afløste o. 1860 en *†Prædikestol* i Renaissance, »med de 4re Evangelister i Billedværk tilligemed Insign. universitatis Hafniensis A° 1613« (Præsteindb.).

Stoleværket er fra 1889, efter Tegning af Storck.

Lysekrone 1653, med 2x8 S-formede Lysearme, de nederste med Masker, mellem de øverste Pyntearme med Delfiner. Topfiguren er en flakt Ørn. Paa Kuglen, der ender i en stor Hængeknop, er graverede Versaler: »Knud Worm Herisfoget, Karen Bensdater 1653« (sml. Gravsten Nr. 2).

Klokker. 1) O. 1500, støbt af Oluf Kedge. Indskrift med Minuskler: »xxxx nnn(v?)nnnnn mmmmmmmmm pppppp rrr ss gggg aaaa«. Herefter Støbermærket. Tvm. 85 cm (Uldall 206). Den kryptografiske Indskrift har et Side-stykke i Særløses Klokke (Vølborg Hrd.).

2) 1755, støbt af Michael Troschell. Indskrift med Versaler mellem Akantusbladfriser: »Soli Deo gloria. Me fecit Michael Carl Troschel Hafniæ Ano 1755« (»Gud alene Æren. Mig gjorde M. C.T. i København Aar 1755«). Tvm. 109 cm.

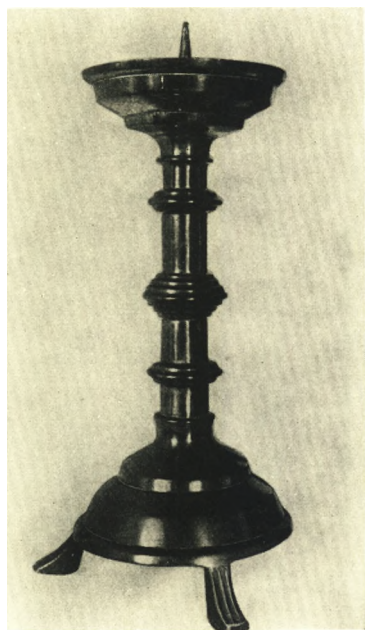

Fig 22- Ledøje. A'uterstage (i 584).'

GRAVMINDER

Mindetavler. 1) O. 1807. »Herunder hviler Karen Johanne Hornemann, Præsten Jens Bindesbølls uforglemmelige Hustrue, Moder til 6 levende Børn og

Fig. 23. Ledøje. *Storfelt fra †Renaissance-
Altertavle (S. 583).

2de døde« (sml. Kirkegaardsmonument S. 587). Herefter rosende Ord. Indskrift med graveret Kursiv. Pladen, der er af Tin, har Form som et oprullet Papirark bræmmet med Buer og Palmetter og er sikkert en Kisteplade. Ophængt paa en sort Tavle i Taarnrummet.

2) O. 1832. »Herudfor jordedes Præsten Jens Bindsbøll d. 24. Juli 1830. Ved hans højre Side hviler hans første Hustru Karen Johanne, ved hans venstre jordedes hans anden Hustru Margrete 1832. Præsten og Digteren C. J. Boye besang ham i et sanddru Digt«. Indskrift med fordybede Versaler paa Plade af Kalksten, 46x70 cm; sat af Sønnen, Biskop S. Cl. Bindsbøll. Indmuret udvendig i Taarnets Sydside.

Gravsten. 1) O. 1638. Otto Hansen fra København (sml. Alterbord Nr. 1) Præst for Ledøje og Smørum og Provst for Smørum og Lille Herreder, »en Mand udmærket ved Dannelsen og rene Sæder«, Fader til fire Sønner og fire Døtre, død 15. Aug. 1638, 67 Aar gammel i sit Embedes 39., sit Provsteembedes 22. Aar. Kalksten, 194x114 cm; latinsk Indskrift²⁴ med fordybede Versaler og i Hjørnerne Cirkler med Evangelisttegnene. Laa tidligere i Kordøren, nu opstillet ved vestre Kirkegaardsmur.

2) O. 1667. Knud Worm, fordm. Herredsfoged i Smørum og Øllstykke Herreder i 34 Aar, »som boede udi Ledøe och salig hensofvede udi Herren« 14. Maj 1667 i sin Alders 78. Aar, hans første Hustru Kirsten Niels Daater, »som for hannem hensof Maartensdag 1640« og hans anden Hustru Karen Bentsdaatter, med hvem han var gift i 24 Aar, død □ 16 □ i sin Alders C□ Aar. Kalksten, 199x119 cm, med fordybede Versaler og Hjørnecirkler med Evangelisterne og deres Tegn. Laa tidligere i Skibet mellem Pillerne, nu ved Siden af Nr. 1.

3) O. 1744. Christen Larsøn Jetsmarch, »kaldet til Sognedegn for disse Meenigheder Aar 1721 d. 17. May, henkaldet i Herren Aar 1744 d. 5. Februv. i sit Alders 60. Aar udi 2det Ægteskab«. Citat fra Syrak og opbyggelige Vers. Kalksten, 173x 103 cm, med fordybede Versaler og i Hjørnerne Cirkler med Evangelisttegnene. Laa tidligere i Skibet, lige for Indgangen fra det tidligere Vaabenhus, nu ved Siden af Nr. 2.

4) O. 1797. Knud Bredenberg, født i Holbek 15. April 1743, Sognepræst

for Roerup og Gliim 1772, Provst i Ramsøe Herred og Sognepræst for Lidø og Smørum 1787. »Død 30. April 1797 efter at have mistet en elsket Hustrue Catharina Magdalena Wöldike og overgivet den ene kiere Datter, Ingeborg Bredenberg til Forsynet«. Herefter rosende Ord. Norsk Marmor, 155 x 78 cm, med Randprofil og svagt hvælvet Overflade. Ved Siden af Nr. 3.

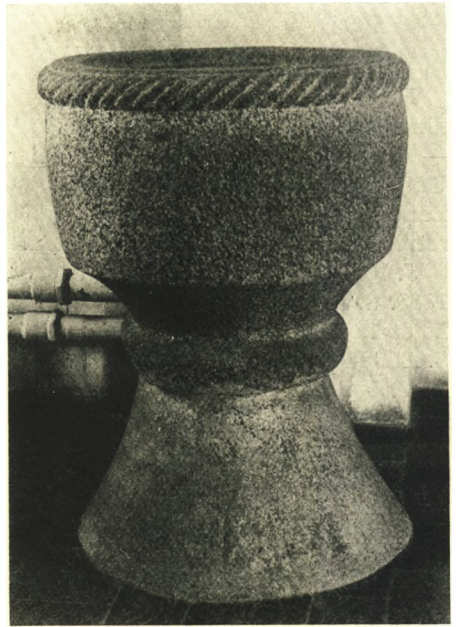
†*Gravsten.* 1767. Hendrich Weldingh [Købmand]. Det enkle Minde bestod af fire kvadratiske Fliser og bar blot Indskriften: »HW KW Anno 1767« og maalte 90 cm paa hver Led. Stenen laa i Skibet nærmest Koret²⁵.

†*Begravelser.* Frideric Eisenberg, Byfoged, lod i Slutningen af 1600'rne indrette en muret Begravelse under Taarnrummet for sig og sin Hustru, Anne Davidsdatter; 1750 nedsattes hans Datter, Thale Friborg og 1765 Jomfru Kirstine Maria Friborg. 1805 blev Begravelsen ophævet og fyldt (Synsforretning).

2) Under Prædikestolen var der en muret Præstebegravelse »med en Træ Lem uden Inscription« (Præsteindberetning).

†*Gravfaner.* To »lacererede« svenske Faner hang ved Midten af 1700'rne »neder imod Kircke-Dørren« (Præsteindberetning). Den ene bar ifølge Kirkebogen Indskriften: »Här ligger begrafwen H. kungl. Mayst til Sverige vår aldrånådigste Konungs og Herres tro Man og fordom wälbestalter Ritmestare för et Compani finskt Cawalleri under Öftwerstens wälb. Her Johan Galles Regimente, den ädle og wälb. Axel Liustra til Mänsälä og Cappalby, hvilken i Herranom afsompnade i Legret för Köpenhafn den 5. Marty Anno 1660«; paa Fanens anden Side stod Skriftsteder. Ved Hovedstandsættelsen 1855 afhændedes Fanerne, af hvilke efterhaanden kun Stængerne var tilbage, til en Privatsamler²⁶.

Kirkegaardsmonument. 1807. Karen Johanne Bindesbøll, født Hornemann (sml. Mindetavle S. 585), 41 Aar gammel. Cylindrisk Gravstele af Sandsten, 135 cm høj, paa profileret Sokkel med lodret riflet Platte. Den lave, konkavt tilspidsede Top har sikkert baaret en Kugle, en Vase eller lignende. Indskriften, med fordybede Versaler, indeholder foruden Navn og Aarstal (nederst paa Stelen) Mindeord i Tidens patetiske Stil. Syd for Taarnet.

F. M. 1948

Fig. 24. Ledøje. Døbefont (S. 584).

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskabsbog 1733—1817 (RA). — Synsprotokol 1799—1839 (LA). — Synsforretning 1861 (NM). — Kaldsbog 1862 ff. (ved Embedet). — Kirkebog 1679—1756 (LA). — Dokumenter ang. Lidø og Smørum Kirker (RA). — Arbejder til Forskønnelse af Universitetets Landsbykirker (RA). — Oplysninger om Udgifter til Universitetets Landsbykirker (RA). — Præsteindberetning til Hofman 1758 (LA). — Museumsindberetninger af E. Moltke og C. G. Schultz 1943.

J. Kornerup: Notebog XIV. 1906—11. S. 62—69. — Henry Petersen: Notebog V. 1885. S. 87 (NM). — Tegninger af E. V. Agerholm efter Burman-Becker, Wolt og Herholdt 1853 (Kgl. Bibi.). — Opmaalinger af Holimann 1863, Storck 1863, V. Koch 1878, S. Albinus 1926 (NM). — H. Storck: Restaureringsberetning, trykt i Ministerialtidende 1890. Nr. 9. — I. L. Ussing: Ledøje Kirke og de tyske Dobbeltkirker, i Universitetets Festskrift. 1879. S. 1—25. — J. B. Løffler: Udsigt over Danmarks Kirkebygninger. 1883. S. 242f. — [H. F. Rørdam:] Bidrag til Ledøje og Smørum Sognekalds Historie. Kirkehist. Saml. 4. R. III. 1894. S. 325—44. — J. P. Jørgensen: Ledøje Kirke før og nu. Kbh. 1897. S. 11—29. — J. Kornerup: Ledøje Kirke, i AarbKbh. 1910. S. 11—13. — J. P. Jørgensen: Historiske Optegnelser om Ledøje Sogn, i AarbKbh. 1912. S. 73—105. — Francis Beckett: Danmarks Kunst. 1924. S. 43, 179ff., 291 og 301. — Oscar Schürer: Romanische Doppelkapellen — Doppelkapellen i Skandinavien, i Marburger Jahrbuch V. 1929. S. 186—89. — I. P. Mynsters Visitatsbøger (ed. Bj. Kornerup) I. 1937. S. 260.

¹ Rørdam S. 329ff. Præsterne nævnes fra 1544 altid som boende i Ledøje, skønt Kaldsbrevene endnu en Tid lang nævner Smørum først. ² Sml. Bygningsbeskrivelsen. ³ Dipl. Dan. III, Nr. 20; Repertorium 4004. Fra Ledøje Præbende overgik 10 Gaarde 1561 til Kronen, og denne erhvervede senere endnu 12 Gaarde i Byen, dels fra adelige Lodsejere, dels fra Vindinge Præbende og S. Andreas Alter i Roskilde Domkirke (Kronens Skøder I, 68, 74, 76, 79, 121, 412). ⁴ Rørdam S. 329ff. ⁵ Sjællands Stifts Regnskab 1566—72 (RA). ⁶ Professorerne har vistnok oppebaaret Indtægterne og haft Tilsyn med Kirken, som det var Tilfældet med Hans Bartholin; sml. Rørdam S. 337, 343. ⁷ Rørdam S. 328. ⁸ Axel H. Pedersen: Alterkalken i Ledøje, i: Fra Københavns Amt 1927. S. 374f. ⁹ Mynsters Visitatsbøger, S. 260. ¹⁰ Jørgensen, 1912, S. 79. ¹¹ Schürer, (Mainz) S. 13 ff., (Nürnberg) S. 59 ff., (Landsberg) S. 44 ff., (Eger) S. 67 ff. ¹² Schürer, S. 25; se ogsaa U. Hölscher: Die Kaiserpfalz zu Goslar. Berlin 1927. S. 108—10. ¹³ Saaledes i Korgavlen og paa Østsiden af Skibets Østhjørner. ¹⁴ Henry Petersen i Skrivelse af 18/12 1885 til Undervisningsministeriet (NM), sammes Notebog 1885, S. 87. J. Helms, Beretning til Ministeriet om Besigtigelse af Ledøje, dat. 29/6. 1886 (NM, Storcks Saml.). Helms mente, som rigtigt var, og som Storck i Realiteten indrømmer i sit Svar til Ministeriet (Genpart i Storcks Saml.), at Lisenerne var samtidige med Murværket, men troede, at hele Kirken udvendig var blevet skalmuret med Tegl senere i Middelalderen og oprindelig havde været helt af Kridt. Denne fejlagtige Anskuelse afviste Storck i sit Svar. ¹⁵ Paavist af Henry Petersen i hans ovenanf. Brev. ¹⁶ Ministerialtidende, 1890, Nr. 9. Opmaalning af Storcks Konduktør i Storcks Papirer med indskrevne Maal (NM). ¹⁷ Bestemt for Fr. Beckett af Mineralogen E. M. Nørregaard. Beckett, S. 301. ¹⁸ Sml. Roskilde Domkirke. Opmaalning. Kbh. 1909 (Storck) Fig. XX. Kapitælet var fragmentarisk. Den viste Rekonstruktion, som Storck har kopieret i Ledøje, er dog fejlagtig. (Sml. C. M. Smidt: Roskilde Domkirkes ældste Tilbygning, i Aarb. f. nord. Oldkynd. 1923, S. 96, Fig. 6). ¹⁹ I en Munkesten af Format 26 V₂ x 9 x ?, nordligt i Klokkestokværkets Østvæg, mellem Glamhullerne og Hjørnet, ses syv ens Indstemplinger af Form som en ottearmet Stjerne (Tvm. 3 cm). ²⁰ Dette Aarstal gælder sikkert kun en Staffering, idet baade den forsvundne Altertavle og Præ-

dikestol bar Aarstallet 1613; 1615 besluttede Konsistorium, at Herman Nielsen skulde bese, hvis der fattedes i Ledøje Kirke, og Aaret efter laante han 100 Dir. til Kirken fra Gladsakse Kirke; Rørdam S. 337. ²¹ Erik Mortensen: Mechanisk Kunst-Panorama. Kbh. 1852. ²² AarbKbh. 1928. S. 374; Axel H. Pedersen: Af Ballerup-Maaløv Historie. 1945. S. 36f. ²³ Jørgensen S. 24. ²⁴ Kirkehist. Saml. 5. R. I, 765. ²⁵ Jørgensen S. 28. ²⁶ Jørgensen S. 27.

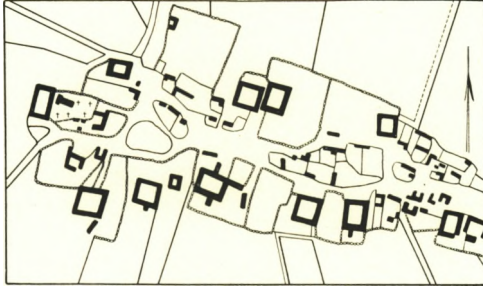

Fig. 25. Ledøje 1808.